
**12.00.04 ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО.
ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ТРЕТЕЙСКИЙ
ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ**

Эгамбердиев Дилшод,

ТДЮУ Фуқаролик процессуал ва
иқтисодий процессуал ҳуқуқи
кафедраси ўқитувчиси

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2019-4-9>

**ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛК БИЛАН БОЁЛИҚ ИШЛАРДА
ТААЛЛУҚЛИЛИК МАСАЛАЛРИ**

Аннотация: Мазкур мақолада интеллектуал мулкка оид низоларнинг тааллуқлилик ва судловлилик масалалари тўғрисида сўз юритилади. Хусусан, интеллектуал мулкка оид ишларни кўриб ҳал қилувчи суд ва маъмурий органларнинг ҳуқуқий ҳолати таҳлил қилинган. Илғор хорижий тажриба АҚШ, Германия Федератив Республикаси, Россия Федерацияси мисолида таққосланган.

Калит сўзлар: тааллуқлилик, судловлилик, фуқаролик процесси, фуқаролик судлари, интеллектуал мулк, иқтисодий процесс.

Эгамбердиев Дилшод,

Преподаватель кафедры Гражданского
процессуального и экономического
процессуального права ТГЮУ

**ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОДВЕДОМСТВЕННОСТИ ДЕЛ
ПО ЗАЩИТЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ**

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы определения подведомственности и подсудности дел по защите интеллектуальной собственности. В частности, проанализировано правовое положение судов и административных органов, рассматривающих и разрешающих дела относящихся к сфере интеллектуальной собственности. Передовой зарубежный опыт проанализирован на примере США, Федеративной Республики Германия, Российской Федерации.

Ключевые слова: подведомственность, подсудность, гражданский процесс, гражданский суд, интеллектуальное право, экономический процесс.

Egamberdiev Dilshod,

Teacher of the Civil Procedural and
Economic Procedural Law Department TSUL

**ISSUES FOR DETERMINING THE SUB-DEPENDENCE OF
CASES FOR THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY**

Annotation: This article examines the issues of determining the jurisdiction and jurisdiction of cases for the protection of intellectual property. In particular, the legal status of courts and administrative bodies that deal with and resolve cases relating to the sphere of intellectual property is analyzed. The best foreign experience is analyzed on the example of the USA, the Federative Republic of Germany, the Russian Federation.

Key words: subject matter jurisdiction, court jurisdiction, civil procedure, economic procedure, intellectual property rights.

Давлатнинг инвестицион жозибадорлиги кўп жиҳатдан хорижий инвестицияларнинг ушбу давлат ҳудудида ҳимоя қилинганлик даражаси билан чамбарчас боғлиқ. Инвесторлар нафақат пул кўринишидаги сармоялар балки замонавий технологиялар, ноу-хау ва бошқа интеллектуал мулк объектларини киритар экан уларнинг ишончли ҳимоя қилинганлиги, "ўйин қоидалари"ни аниқ белгиланганига эътибор қаратади. Бу борада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг жадал ривожланишини таъминлаш, хусусий мулкни ҳимоя қилиш ва унинг дахлсизлиги кафолатларининг ҳуқуқий механизmlарини янада мустаҳкамлаш, тадбиркорликни ривожлантириш йўлидаги бюрократик тўсиқларни бартараф этиш, республикада инвестиция ва ишбилармонлик муҳитини яхшилаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан қабул қилинган "Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПФ-4848-сон Фармонида ҳам мамлакатнинг инвестицион жозибадорлигини ошириш борасида бир қанча вазифалар белгилаб берилганни кўриш мумкин[1]. Бу ўз навбатида интеллектуал мулк билан боғлиқ низоларни ҳам ўз вақтида, адолатли ва асосли ҳал қилинишини тақозо этади. Шунинг билан биргаликда, низонинг тури, ишда иштирок этувчи шахсларнинг доирасига қараб мазкур тоифадаги ишлар қуйидаги органлар томонидан кўриб ҳал этилмоқда:

1. Ўзбекистон Республикаси фуқаролик ишлари бўйича судлар.
2. Ўзбекистон Республикаси иқтисодий ишлари бўйича судлар.
3. Ўзбекистон Республикаси маъмурий ишлари бўйича судлар.
4. Ўзбекистон Республикаси харбий судлари.
5. Ўзбекистон Республикаси жиноят ишлари бўйича судлар.
6. Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлигининг Апелляция кенгаши.

Ўзбекистонда интеллектуал мулк объектларининг суд ва бошқа органлар томонидан ҳимоя қилинишида ўзига хосликлар мавжуд. Мазкур тоифадаги ишларнинг тааллуқчилиги масаласини аниқлаб олиш муҳим аҳамият касб этади.

Хусусан, бузилган деб таҳмин қилинаётган ҳуқуқларни тиклаш учун ишда иштирок этаётган субъект тури, ҳуқуқий муносабатнинг мазмунидан келиб чиқиб бир қанча органларга мурожаат қилиниши мумкин. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси[2] 26-моддаси биринчи қисмига кўра "фуқаролик, оила, меҳнат, уй-жой, ер тўғрисидаги ва бошқа муносабатлардан юзага келадиган низолар бўйича ишлар, агар тарафлардан ҳеч бўлмаганда биттаси фуқаро бўлса, бундан қонунда шундай низоларни ҳал қилиш бошқа судларга ёки бошқа органларга топшириладиган ҳоллар мустасно" низоли масала фуқаролик ишлари бўйича судларга тегишли ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси [3] 25-моддасига биринчи қисм биринчи хатбошига кўра "иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар (бундан буён матнда ташкилотлар деб юритилади), юридик шахс тузмаган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва яқка тартибдаги тадбиркор мақомини қонунда

белгиланган тарзда олган фуқаролар ўртасидаги (бундан буён матнда фуқаролар деб юритилади) фуқаровий, маъмурий ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларга доир ишлар" бўйича низолар иқтисодий судлар томонидан кўриб чиқилади. Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг [4] 27-моддаси иккинчи қисмига кўра "...давлат бошқаруви органларининг, маъмурий-ҳуқуқий фаолиятни амалга оширишга ваколатли бўлган бошқа органларнинг (бундан буён матнда маъмурий органлар деб юритилади), фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг қонун ҳужжатларига мос келмайдиган ҳамда фуқаролар ёки юридик шахсларнинг ҳуқуқларини ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузадиган қарорлари, ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги" ишлар интеллектуал мулкка оид низолар Маъмурий судларга тааллуқли ҳисобланади.

Интеллектуал мулк объектларига оид низо давлат сирига боғлиқ бўлганда Ўзбекистон Республикаси "Судлар тўғрисида"ги Қонунининг 41-моддасига мувофиқ ҳарбий суд судловлигига тааллуқли ҳисобланади[5]. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 149 моддасига кўра "тафаккур мулки объектига нисбатан муаллифлик ҳуқуқини ўзлаштириб олиш, ҳаммуаллифликка мажбурлаш, шунингдек, тафаккур мулк объектлари тўғрисидаги маълумотларни улар расман рўйхатдан ўтказилгунга ёки эълон қилингунга қадар муаллифнинг розилигисиз ошкор қилиш" билан боғлиқ ишлар жиноят ишлари бўйича судга тааллуқлидир. Ҳозирги кунда Олий Мажлис томонидан қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг "Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисида"ги кодексда давлат сирлари билан боғлиқ ишлар маъмурий судлар томонидан кўриб чиқирилиши белгиланган.

Интеллектуал мулк ҳуқуқига оид низолар нафақат суд тартибда, балки маъмурий тартибда ҳам ҳал қилинади. Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлигининг Апелляция кенгаши томонидан:

- а) Агентликнинг талабнома берилган:
 - саноат мулки объектлари;
 - селекция ютуқлари;
 - интеграл микросхемалар топологиялари;
 - товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиққан жой номларига нисбатан қабул қилинган қарорлари юзасидан апелляцияларни кўриб чиқади;
- б) манфаатдор юридик ва жисмоний шахсларнинг:
 - саноат мулки объектларига;
 - селекция ютуқларига патент берилиши юзасидан апелляцияларини кўриб чиқади;
- в) манфаатдор юридик ва жисмоний шахсларнинг интеграл микросхемалар топологияларининг рўйхатдан ўтказилиши юзасидан апелляцияларини кўриб чиқади;
- г) манфаатдор юридик ва жисмоний шахсларнинг:
 - саноат мулки объектларига ва селекция ютуқларига берилган патентларнинг ҳақиқийлиги;
 - товар белгиси ва хизмат кўрсатиш белгиси, товарнинг келиб чиққан жой номидан фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳноманинг ҳақиқийлиги;

Ўзбекистон Республикаси ҳудудда белгининг халқаро рўйхатдан ўтказилишининг амал қилиши юзасидан апелляцияларини кўриб чиқади;

д) қуйидагиларнинг:

интеграл микросхемалар топологияларини рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги гувоҳномаларнинг;

товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгиларига берилган, товар келиб чиққан жой номларидан фойдаланиш ҳуқуқига берилган гувоҳномаларнинг амал қилиши тўхтатилиши юзасидан апелляцияларини кўриб чиқади;

е) товар келиб чиққан жой номи рўйхатдан ўтказилиши бекор қилиниши юзасидан апелляцияларини кўриб чиқади;

Апелляция кенгаши Ўзбекистон Республикасида ҳаммага маълум товар белгилари рўйхатини эътироф этиш тўғрисидаги аризани кўриб чиқади[6].

Интеллектуал мулкка оид низоларнинг бир неча суд тармоқларига тааллуқлилиги бундай ишларнинг ўз вақтида, адолатли ва сифатли кўриб чиқилишига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Илғор хорижий тажриба ва суд амалиёти шунини кўрсатадики интеллектуал мулкка оид низоларни ҳал қилишни суднинг бир тармоғига берилиши ишларни кўриб чиқиш самарадорлигини оширади. Хусусан, Россия Федерациясида 2011 йилдан интеллектуал мулк ҳуқуқига оид ишлар Арбитраж суд таркибидаги Интеллектуал ҳуқуқ бўйича махсус судларда кўриш бошланди[7][8], 1982 йилда АҚШ Конгресси Божхона ва патент бўйича судини (United States Court of Customs and Patent Appeals) ўз таркибига олган Федерал округ Апелляцион судини (United States Court of Appeals for the Federal Circuit)[9] ташкил қилди. Бу суднинг ўзига хослиги унинг фақат интеллектуал мулк ҳуқуқига оид ишларни кўриб чиқишидир. Германия Федерацияси 1961 йилда патент ва товар белгисига доир ишларни кўриб чиқувчи Федерал патент судини (Bundespatentgericht)[10], 2005 йилда Япония Интеллектуал Олий судини (Chiteki-zaisan k?t?-saiban-sho)[11] ташкил этди ва улар ўз фаолиятини олиб бормоқда.

Фикримизча, интеллектуал мулкка оид суд ишларини кўришда ягона ёндашувни шакллантириш, бу турдаги ишларни ҳал қилишда сансалорликни олдини олиш ва ижобий хорижий тажрибасин инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси иқтисодий ишлар бўйича судлар ўрта бўғини таркибида интеллектуал мулк ҳуқуқига оид низоларни кўриб чиқувчи судьялар корпусини ташкил қилиш, шунингдек иқтисодий судлар судловлигига интеллектуал мулк ҳуқуқига оид ишларни тўлиқ бериш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Интеллектуал мулкка оид ишларнинг судловлилик масаласида ҳам ўзига хослик мавжуд. Судловлилик масаласида ишнинг ҳақиқий ҳолатидан келиб чиқиб бир неча ҳудуддаги судларга тегишли бўлиши мумкин. Мисол учун, судловга тааллуқликнинг умумий қоида сига кўра (ФПК 33-моддаси) интеллектуал мулк ҳуқуқига оид фуқаролик суд ишлари жавобгар доимий яшаб турган ёки доимий машғул бўлган жойдаги шунингдек, ташкилотларга нисбатан уларнинг органлари жойлашган ҳудуддаги судлар судловлигига тааллуқли ҳисобланади. Яшаш жойи номаълум бўлган жавобгарга нисбатан интеллектуал мулк ҳуқуқига оид даъволар жавобгарнинг мол-мулки турган жойда ёки унинг сўнгги яшаш жойидаги фуқаролик ишлар бўйича судга, агар жавобгар Ўзбекистон Республикасида яшаш жойига эга бўлмаса, жавобгарнинг Ўзбекистон Республикасидаги мол-мулки турган жойга ёки маълум бўлган сўнгги яшаш жойида тақдим этилиши мумкин.

Судловлилик масаласи процессуал қонунчилигимизда кенг қамровли бўлсада,

баъзан амалиётда муаммоли вазиятлар учраб туради. Мисол тариқасида интернет тармоғларида бузилаётган муаллифлик ҳуқуқини тиклаш тўғрисидаги ишларнинг судловлилик масаласи. ФПК 361-моддасига асосан "Чет эл фуқаролари ва ташкилотлари, фуқаролиги бўлмаган шахслар иштирок этаётган низоларнинг, шунингдек лоақал биттаси чет элда яшаб турган тарафлар ўртасидаги низолар бўйича фуқаролик ишлари Ўзбекистон Республикаси судларининг судловига тегишли бўлиши, агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, ушбу Кодекс билан белгиланади" деб кўрсатилган. Агарда жавобгар Австрияда жойлашган, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида яшамаган ва мулки бўлмаган бўлса иш қайси суднинг судловлигига тааллуқли ҳисобланади? Фикримизча, ФПК 34-моддаси иккинчи хатбошисига қуйидаги қўшимча киритилиши мақсадга мувофиқ; "агар жавобгар Ўзбекистон Республикаси ҳудудида яшамаган ва мол-мулки мавжуд бўлмаса даъволар даъвогар ўзи яшаб турган ёки рўйхатдан ўтган жойда тақдим этилиши мумкин". Бунда бузилган деб тахмин қилинаётган интеллектуал мулк ҳуқуқига оид низоларнинг судловга тааллуқлилик масаласидаги очиқ қолган ҳолатлар бартараф этилган бўлар эди.

Хулоса қилиб айтганда интеллектуал мулкка оид низоларнинг тааллуқлилик ва судловлилик масалаларига оид қонунчиликдаги бўшлиқларни тўлдирилиши ўз навбатида фуқароларнинг сансалорлик ва ортиқча вақт йўқотилишини олди олинишига ҳамда мулкӣ ва номулкий ҳуқуқларини судлар томонидан ўз вақтида, қонуний, адолатли ва асосли ҳал қилинишини амалда кафолатлайди.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 40-сон, 467-модда; 2017 й., 37-сон, 982-модда. (Collection of the legislation of the Republic of Uzbekistan, 2016, No. 40, Art. 467; 2017, 37, Article 982)
2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси. Т.: "Адолат". 2018 й. - 423 б. (The Civil Procedural Code of the Republic of Uzbekistan. T. "Justice". Year 2018 - 423 p.)
3. Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси. // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 25.01.2018 й., 02/18/ИПК/0623-сон, 27.07.2018 й., 03/18/488/1579-сон, 12.10.2018 й., 03/18/496/2043-сон; 21.03.2019 й., 03/19/531/2799-сон. (The Economic Procedural Code of the Republic of Uzbekistan. National database of legislation, dated 25.01.2018, 02/18 / EPC / 0623, of 27.07.2018, 03/18/488/1579, 12.10.2018, 03/18 / 496/2043; 21.03.2019, No. 03/19/531/2799)
4. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юришти тўғрисидаги кодекс // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.01.2018 й., 02/18/МПК/0627-сон, 12.10.2018 й., 03/18/496/2043-сон. (Code of the Republic of Uzbekistan on administrative cases // National database of legislative acts, 26.01.2018, № 02/18 / APC / 0627, 12.10.2018, № 03/18/496/2043)
5. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиснинг Ахборотномаси, 2017 йил, 15-сон, 242 модда (Bulletin of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, 2017 year, No 15 Article 242)
6. "Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлигининг Апелляция кенгаши тўғрисида" Низом // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2003 й., 13-сон, 103-модда; 2006 й., 46-47-сон, 458-модда; 2008 й., 19-сон, 160-модда; 2011 й., 36-сон, 367-модда. (Regulation "On Appeal Board of the Intellectual Property Agency of the Republic of Uzbekistan". // Collection of the legislation of the Republic of Uzbekistan, 2003, No. 13, Article. 103; 2006, No. 46-47, Article 458; 2008, No 19, Article 160; 2011, No 36, Article 367.)
7. И.А. Данилова. К вопросу о подведомственности и подсудности дел по спорам об интеллектуальных правах. Право, 2012 й. 115 бет. (I.A. Danilov. On the issue of jurisdiction and jurisdiction of intellectual property disputes. 2012 right 115 beta)
8. Е.А.Маргунова. Судебная защита интеллектуальных прав. Вестник университета имени О.Е.Кутафина, 09/2015, 87-96 стр. (E.A. Margunova. Judicial protection of intellectual property rights. Bulletin of O. Kutafin University, 09/2015, 87-96 pages.)
9. cafc.uscourts.gov
10. bundespatentgericht.de
11. ip.courts.go.jp